

მედეა შაფათავა

დოქტორი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

რეტროეკონომიკისა და კომბინირებული სისტემურობის მიდგომის შესახებ

ხეტიეკონომიკის თეორიის, მისი წახმოქმნის მექანიზმების და ახსებობის მიზეზების შესწავლა გვაწვდის ინფორმაციას იმის თაობაზე, თუ რა აფეხხებს ეკონომიკური განვითარების პირობებს ამა თუ იმ ქვეყანაში. ფაქტია, რომ ხეტიეკონომიკა ახსებობს ხოგოც განვითარებად, ასევე მაღალგანვითარებულ ქვეყნებში და მას ახასიათებს მყარად ახსებობა დროის საკმაოდ ხანგრძლივ პერიოდში. ეკონომიკური პირობების ოპტიმიზაციისათვის აუცილებელია ხეტიეკონომიკის ყველა ფაქტორის და მიზეზის დეტალური კვლევა, გამოცდილების გაანალიზება, ხათა თავიდან იქნას აცილებული წახსულში დაშვებული შეცდომების გამეოხება. მოცემულ თემაში მოკლედ განიხილება სწოხედ ეს საკითხები და აზრი, რომ სამომავლოდ შესაძლებელი იქნება გახკვეული კომბინირებული სისტემური მიდგომების დაშვება პირობების უკეთ წახმაოვისათვის.

საკვანძო სიგყვები: ხეტიეკონომიკა, ზომბი-ეკონომიკა, კონკუხენცია, კომბინაციოული წანამაგი, კომბინირებული სისტემურობა

მსოფლიო ეკონომიკური განვითარების მოდელის ძიებაშია - საერთაშორისო ეკონომიკურ აზრთა გაზიარება ემსახურება სხვადასხვა ქვეყნის განვითარების მდგრადი შედეგის მიღწევის გაანალიზებას განსხვავებული და უნიკალური, გარკვეულ ქვეყანაზე მორგებული ეკონომიკური მოდელის შესაქმნელად.

ქვეყნების შედარებისას მათი მზაობა ტრანსფორმაციისათვის განსხვავდება (Schwab & Zahidi, 2020). არ არსებობს განვითარების ერთიანი გეგმა. ყოველმა ქვეყანამ უნდა შეძლოს, მოახდინოს მის უნიკალურ რესურსებზე მორგებული ყველაზე შესაფერისი მოდელის ადაპტაცია, გაიაროს „ცდისა და შეცდომის“ გზა და „კეთებით სწავლება“ (Stiglitz & Atkinson, 1969). ამავდროულად, მსოფლიოს ქვეყნების ეკონომიკის ტექნოლოგიური ჩამორჩენილობა მუდმივი და გლობალური ხასიათის პრობლემაა.

ეკონომიკის ტექნოლოგიური ჩამორჩენილობის დახასიათებისას გამოიყენება ტერმინი „რეტროეკონომიკა“, რომელიც ნიშნავს „იმ ტიპის ეკონომიკას, სადაც ფუნქციონირებენ მსოფლიო თანამედროვე მიღწევებთან შედარებით ტექნოლოგიურად ჩამორჩენილი ფირმები (ანუ რეტროფირმები), მაგრამ, ამის მიუხედავად, მათ მიერ გამოშვებულ პროდუქციაზე მოთხოვნა მაინც არსებობს“ (პაპავა, 2016). რეტროეკონომიკის თეორიის შემქმნელის, ვლადიმერ პაპავას მიერ ამ ტიპის ეკონომიკის წარმოქმნის 5 ფაქტორი სახელდება (Papava, 2017; Папава, 2017):

ინტელექტუალური საკუთრების დაცვა. ახალი ტექნოლოგიური ცოდნის გავრცელების შეზღუდვა ხელს უწყობს მისი არასანქციონირებული გამოყენების ზრდას. შესაბამისად, სანქციონირებულის გამოყენება ძვირია, განსაკუთრებით ეკონომიკურად სუსტად განვითარებულ ქვეყნებში. ამიტომ კომპანიები იძულებულნი არიან, მოძველებული ტექნოლოგიები გამოიყენონ;

ეკონომიკის მონოპოლიზაცია, რაც გულისხმობს მონოპოლიების მიერ ახალი ტექნოლოგიების შესყიდვას არა გამოყენებისათვის, არამედ იმ მიზნით, რომ სხვამ არ გამოიყენოს. მოგვიანებით შესაძლოა ეს ტექნოლოგიები გამოყენებულ იქნას, მაგრამ ისინი ხშირად მოძველებულია;

საერთაშორისო კონკურენციის ლიდერების ქცევა - ყიდიან არა უახლესს კონკურენციის თავიდან აცილების მიზნით, არამედ მეორად, გამოყენებულ ტექნოლოგიებს. ამის გამო განვითარებად ქვეყნებში გროვდება არა ინოვაციური, არამედ განვითარებული ქვეყნებისათვის მოძველებული ტექნოლოგიები;

განათლების დაბალი დონე - როდესაც გარკვეული ტექნოლოგიების გამოყენებისათვის ქვეყანაში არაა შესაბამისი კადრები პროფესიულ დონეზე და შეუძლებელია მიღებული ცოდნის გამოყენება. საუბარია არა მხოლოდ უმაღლესი და პროფესიული სასწავლებლების კადრებზე, არამედ საშუალო განათლების არადაამაკმაყოფილებელ დონეზე;

ზომბიეკონომიკა. როდესაც ფინანსური კრიზისის შედეგად დაზარალებული ფირმები და მათთან დაკავშირებული ბანკები ფუნქციონირებას აგრძელებენ სახელმწიფოს მიერ გაცემული სამთავრობო გარანტიის საფუძველზე აღებული საბანკო კრედიტებით.

ამათგან, თუ პირველი 4 ფაქტორი რეტროეკონომიკის წარმოქმნას ხელს უწყობს შედარებით დაბალგანვითარებულ ქვეყნებში, მეხუთე ფაქტორი არსებობს როგორც დაბალგანვითარებულ და განვითარებად ქვეყნებში, ასევე მაღალგანვითარებულ ქვეყნებშიც.

ჩემი აზრით, პუნქტი 1-ში ადგილი აქვს ინსტიტუციონალური ხაფანგების გავლენას, რომლებიც სხვა არაფერია, თუ შემაკავებელი ფაქტორი განვითარებისთვის, ეს საკითხი მყარად ერწყმის რეტროეკონომიკის წარმოქმნის მე-2 პუნქტს - მონოპოლიების ქცევას. ამ საკითხს დავაკავშირებდი ახალი ტექნოლოგიების არასანქცირებული გამოყენების პრობლემასთან, რომელიც სინამდვილეში, ჩემი აზრით, არა პრობლემა, არამედ კერძო კომპანიების მიერ ირიბი გამოსავალია მონოპოლიების ზეგავლენიდან. ლიტერატურაში ინოვაციის არასანქცირებული გამოყენება გვხვდება დასახელებით ტექნოლოგიური სფილოვერი (spill over, ანუ „გადაღვრა“). ამ მოვლენას ცალსახად ნეგატიურს ან პოზიტიურს ვერ ვუნოდებთ, ვინაიდან, ერთი მხრივ, ის ზრდის საკუთარი ინოვაციის შექმნის მოტივაციას და მეორე მხრივ კი - ხელს უწყობს ინოვაციის დიფუზიას (Голиченко, 2017). თუ „სფილოვერი“ ინდუსტრიაშია და ხელს უწყობს იმიტაციების წარმოქმნას, ის დადებით ეფექტს ატარებს ბაზარზე იმიტატორებისათვის, ხოლო ინოვაციის შემქმნელი კომპანიისათვის კი, რა თქმა უნდა, იგი ზრდის კონკურენციას ბაზარზე - და ამ სიტუაციაში იქმნება ინტერესთა კონფლიქტი (Cappelli et al, 2013).

ტრადიციული შეხედულებით, კონკურენცია ასტიმულირებს ინოვაციას, მაშინ, როდესაც მონოპოლიები მას აფერხებენ (Leibenstein, 1966). ჯოზეფ სტიგლიცის და ბრიუს გრინვალდის მიერ გაკეთებულ „აღწერილობითი ანალიზში“ (Stiglitz & Greenwald, 2014), ნაჩვენებია, რომ სავარაუდო ვითარებისას, სწავლების „სფილოვერების“ არსებობისას ფირმებს შორის მომხმარებლებისათვის შესაძლოა უფრო ხელსაყრელი იყოს მონოპოლიების არსებობა, ვიდრე დუოპოლიების. ბერტრანის კონკურენციის, ნეშ-კურნოს მოდელის, შუმპეტერიანული კონკურენციის მოდელის, სთაქელბერგის ეკვილიბრიუმის, ნალებუფისა და თავად სტიგლიცის ეკვილიბრიუმის მოდელების, დასგუფთასა და სტიგლიცის ზოგადი შედეგების ჩვენებით და დეტალური ანალიზის შედეგად ავტორები საინტერესო დასკვნებს გვთავაზობენ. კონკურენციის, ინოვაციებისა და პატენტებისათვის შეჯიბრში ყველაზე მეტად მოგებული რჩება ინოვაციის შემქმნელი პირი (განვაზოგადებ და დავამატებ - შემოქმედებითი გუნდი და კომპანია). სტიგლიცის ანალიზის მიხედვით, ბაზარზე კონკურენცია ახალისებს კვლევებს (სწავლებას) და „სჯის“ ჩამორჩენილებს. რასაკვირველია, ბაზრის სტრუქტურა განხილულ უნდა იქნას, როგორც ენდოგენური და დავუშვათ, რომ მასზე გავლენას უნდა ახდენდეს ტექნოლოგიური პროგრესის მიღწევები. და, თუ ეს ასეა, სწორი შეკითხვა იქნებოდა არა ბაზრის გავლენა ინოვაციაზე, არამედ როგორ ვითარებაში ახორციელებს ენდოგენურად განვითარებადი ბაზრის სტრუქტურა რესურსებისა და ინოვაციების ეფექტიან გადანაწილებას. სტიგლიც-გრინვალდის ზემოთხსენებული ანალიზის შედეგად მიღწეული ერთ-ერთი დასკვნით, არ არსებობს პრეზუმფცია, რომ შუმპეტერიანული კონკურენცია მიდის სოციალურად ინოვაციის ოპტიმალურ დონემდე. რა თქმა უნდა, ეს დასკვნები ავტორების მოცემულ ანალიზში მათემატიკური გათვლებით დასტურდება, სადაც ნაჩვენებია, თუ რატომ არსებობს გარკვეული პრეზუმფცია, რომ აღწერილ შემთხვევებში იქნება ძალიან მცირე ინოვაცია. კვლავაც, როდესაც ბაზარი ენდოგენურად აღწევს სტრუქტურას, სადაც დომინირებს ერთი ფირმა, შესაძლოა ადგილი ჰქონდეს შემთხვევას, სადაც ინოვაციის დონე უფრო მაღალია, ვიდრე ბაზარზე რომ ყო-

ფილიყო ორი ფირმა. ასევე კეთილდღეობის დონეც შესაძლოა უფრო მაღალი იყოს მონოპოლიისას, ვიდრე კონკურენციის არსებობისას. ინოვაციების უფრო მაღალი დონის და კეთილდღეობის უფრო მაღალი შედეგის მიღება შესაძლებელი იქნებოდა მონოპოლიების შეკავებისას და სახელმწიფოს მხრიდან მოქმედებებით, რომლებიც წაახალისებდა ინოვაციებს.

ამ კვლევების მოკლე წარდგენით აუცილებლად ხაზს გავესმევ, რომ ავტორები (Stiglitz & Greenwald, 2014) მსგავს ანალიზს ატარებენ იმ შემთხვევისათვის, როცა მონოპოლია ქმნის ინოვაციას და იყენებს მას ბაზარზე, ქმნის ტექნოლოგიურად ახალ პროდუქციას, არ ზღუდავს მის გამოყენებას. ხოლო რეტროეკონომიკის არსებობის პირობებში, მონოპოლისტები არაკეთილსინდისიერად შეისყიდნიან ინოვაციებს, იმისათვის, რომ სხვა კომპანიებმა არ შეისყიდონ და არ გამოიყენონ ისინი.

საყურადღებოა საერთაშორისო კონკურენციის ლიდერების ქცევა, როცა ყიდნიან არა უახლესს კონკურენციის თავიდან აცილების მიზნით, არამედ მეორად, გამოყენებულ ტექნოლოგიებს (Porter, 1993, c. 590). ამ გზით ისინი ხშირად იშორებენ მოძველებულ, მასალატევად, შრომატევად საწარმოებს და ადგილს სიახლეებს და ინოვაციებს უთმობენ. მნიშვნელოვანია ვახსენოთ ტექნოლოგიების ტრანსფერის პრობლემები ინვესტიციებთან და შედარებით დაბალგანვითარებული ქვეყნის არა-ადაპტირებულობასთან დაკავშირებით ახალი და მაღალი დონის ტექნოლოგიების მიმართ, რაც გარდაუვალად არის ბმაში ინვესტიციური ხარჯების ზრდასთან. ეს დაბრკოლება მნიშვნელოვანწილად აფერხებს ინოვაციების ტრანსფერის (გადატანის) პროცესს მაღალგანვითარებული ქვეყნიდან განვითარებადში (Findlay, 1978).

როგორ მიიღწევა განვითარება, თუ არა განათლების ხარისხის გაუმჯობესების გზით. ეს პრობლემა წმინდა ეკონომიკურ საკითხს არ წარმოადგენს. ის კომპლექსურია და, უდაოდ, დამოკიდებულია ქვეყნის სახელმწიფო პოლიტიკაზე. ის, იმავდროულად, ეგზოგენურია, ვინაიდან მართო შიგა ფაქტორებით არაა განპირობებული. განვითარებადი ქვეყნებისათვის არსებული რეჟიმები ინტელექტუალური საკუთრების განვითარებისათვის თვისობრივად განსხვავდება განვითარებული ქვეყნების რეჟიმებისგან. ნებისმიერი პოლიტიკა და საზოგადოების ინსტიტუციები განხილულ უნდა იქნას სწავლული (უფრო ზუსტად, მოსწავლე, მუდმივად შემსწავლელი) საზოგადოების პრიზმაში, რადგანაც ეს ეხება სწორედ იმ პოლიტიკას და ინსტიტუციებს, რომლებიც ვარაუდობენ, მიზნად ისახავენ ინოვაციასა და სწავლებას (Stiglitz & Greenwald, 2014).

რა ხდება რეტროეკონომიკის პირობებში? თამამად შეიძლება ითქვას, რომ რეტროეკონომიკის წარმოქმნის და მისი გრძელვადიანი მდგრადობის (ვინაიდან დროის პერიოდის ძალიან მნიშვნელოვანია) მიზეზი სწორედ განათლების სისტემის პრობლემურ საკითხებშია. ზევით განვიხილეთ, თუ რა პრობლემები იქმნება ინოვაციის ქვეყნიდან ექსპორტირებისას, გადაცემისას, დიფუზიისას, იმიტაციისას და აღვნიშნავთ, რომ ინოვაციის მისაღებად და ასათვისებლად მოუშადადებელი კადრების პრობლემა ერთ-ერთი საკვანძოა (Stoewska, 2021).

ზომბიეკონომიკა წარმოადგენს მოვლენას, როდესაც არასიცოცხლისუნარიანი კომპანიები სრულად ან ნაწილობრივ არსებობენ საკრედიტო დაფინანსების ხარჯზე.

ზომბი-ეკონომიკის წარმოშობა უკავშირდება იაპონიაში კრიზისულ პერიოდში წარმოქმნილ ზომბი-ფირმებს, სადაც მთავრობის სურვილი იყო, შეენარჩუნებინა ეკონომიკის ფუნქციონირება და მან ეს ზომბი-ბანკების მხარდაჭერით გადასახადების გადამხდელთა თანხების ხარჯზე მოახდინა (Ahearne & Shinada, 2005; Hoshi, 2006). ზომბი-ეკონომიკა ავტომატურად ქმნის და ასაზრდოებს რეტროეკონომიკას, ვინაიდან სახელმწიფოს დახმარებაზე არსებული კომპანიები არ არიან დაინტერესებულები ტექნოლოგიების განახლებით და იმყოფებიან ზომბი („მოსიარულე მკვდრები“) მდგომარეობაში. შესაძლოა ამ სტრუქტურას ე.წ. სისტემა ან წრედი ვუნოდოთ, ვინაიდან ზომბი-ფირმებს აფინანსებენ ზომბი-ბანკები, მათ უკან დგას სახელმწიფო, რომელიც გასცემს გარანტიებს მსგავს სესხებზე (Quiggin, 2010). ამ „წრედის“ ნაკლოვანებაც და პოზიტიური მხარეც ერთნაირია: ხელოვნურად შექმნილი სიცოცხლისუნარია-

ნობა, რომელიც არ ქმნის სიახლეს და არ ვითარდება, მაგრამ იძლევა საშუალებას, ამ სისტემის გარკვეული ნაწილები არ გაკოტრდეს და არ დაშალოს წრე.

რეტროეკონომიკის ეკონომიკური მექანიზმების სისტემატიზაციის საფუძვლად დავასახელებდით წონასწორობის მოდელს, რომელიც არაა პარეტო-ოპტიმალური, თუმცა კი როგორც არაერთხელ ვახსენეთ, ინარჩუნებს მდგრადობას დროის ხანგრძლივ მონაკვეთებში. ეკვილიბრიუმისათვის აუცილებელია მყარი ეკონომიკური მექანიზმები. რამდენადაც პარეტო-ოპტიმალური მექანიზმი არის მდგრადი, თუმცა კი უდავოდ, ღია ეკონომიკის პირობებში შესაბამისად ღია კრიზისების მიმართ და მათი ზემოქმედებისგან მოწყვლადია, ამდენად რეტრო-მოდელიც ენდოგენური ფაქტორების დახმარებით მყარია და მისი გადაყვანა თანამედროვე ტექნოლოგიების და ინოვაციების სრულ ათვისებამდე და კონკურენტუნარიანი ბაზრის მდგომარეობამდე ძალიან რთულია. რეტრო- და განვითარებულ ეკონომიკებს საერთო მახასიათებელი გააჩნიათ. ვვარაუდობ, რომ ეს საერთო გახლავთ მდგრადობა დროის გარკვეულ პერიოდში (სხვა თანაბარ პირობებში, აუცილებლად და ხშირად საკმაოდ ხანგრძლივ პერიოდშიც) და არაეკონომიკური ფაქტორებიდან - საზოგადოების ადაპტაციის უნარი შექმნილი გარემოებების მიმართ, ვინაიდან ვერანაირი სტრუქტურის ეკონომიკა ვერ იარსებებს საზოგადოების გარეშე. შესაბამისად, ვინაიდან ადაპტაცია გარკვეული დროის განმავლობაში ხდება, ჩნდება იმედი, რომ ეკონომიკის გარდაქმნის გრადუალისტური მიდგომისას და სისტემის ადაპტაციისას ბაზრის მოთხოვნების მიმართ, რეტროეკონომიკის აღმოფხვრა შესაძლებელი იქნებოდა. აუცილებელია განათლების და შემდგომი დასაქმების სისტემის და მათი მექანიზმების ადაპტაცია, რომლებიც კონკურენტუნარიანი ცოდნის შექმნას და ამ ცოდნის პროდუქტის გავრცელებას შეუწყობს ხელს.

რეტრო- და მოძველებული ყოველთვის არ ნიშნავს ცუდს; სასურველია, წინა პერიოდის გამოცდილება გამოვიყენოთ წინსვლისთვის, რათა უკვე დაშვებული შეცდომები თავიდან ავიცილოთ.

მიუხედავად საერთო მახასიათებლის (მდგრადობა), რეტროეკონომიკის არსებობა ქვეყნისთვის განვითარების რეგრესის ტოლფასია და მისი ეკონომიკური მექანიზმები საპირისპიროა იმ მექანიზმების, რომლებიც ეკონომიკურ ზრდას უწყობენ ხელს. თუმცა, შესაძლებელია, რომ ძველმა და ახალმა ტექნოლოგიებმა „თანაარსებობა“ შეძლონ ისეთ სისტემაში, სადაც კრეატიული ნგრევის შედეგად წარმოიქმნება ახალი კომბინაციები (Шумпетер, 1995) და უნდა ხდებოდეს მათი ჰარმონიული ბალანსი. ასეთ თანაარსებობას ეძახიან კომბინატორულ ნანამატს (Сухарев, 2013), თუმცა ჩემი აზრით ჯობია კომბინირებული სისტემურობა დაერქვას, როცა- რეტრო-ნაწილის და ინოვაციების ერთ სისტემაშია მოქცეული. ვფიქრობ, ეს სისტემურობა სახელმწიფოს ზედამხედველობით და ნაწილობრივი ჩარევით უნდა ხდებოდეს.

ლიტერატურა

1. პაპავა ვ. (2016). ტექნოლოგიური ჩამორჩენილობა - გლობალური რეალობა და მსოფლიო ეკონომიკის მოსალოდნელი გამოწვევები. საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა კვლევის ფონდი, ექსპერტის აზრი, No. 70, 20 გვ. Retrieved from: <https://gfsis.org.ge/files/library/opinion-papers/70-expert-opinion-geo.pdf>.
2. Ahearne A. G., & Shinada, N. (2005). Zombie Firms and Economic Stagnation in Japan. *International Economics and Economic Policy*, Vol. 2, No. 4, pp. 363-381.
3. Cappelli R., Czarnitzki D., & Kraft K. (2013). Sources of Spillovers for Imitation and Innovation. Center for European Economic Research, Discussion Paper No. 13-064. Retrieved from: <https://ftp.zew.de/pub/zew-docs/dp/dp13064.pdf>.
4. Findlay R. (1978). Some Aspects of Technology Transfer and Direct Foreign Investment. *The American Economic Review*, Vol. 68, No. 2, pp. 275-279. Retrieved from: Some Aspects of Technology Transfer and Direct Foreign Investment on JSTOR.
5. Leibenstein A. (1966). Allocative Efficiency vs. "X-Efficiency." *The American Economic Review*, Vol. 56, No. 3, pp. 392-415. Retrieved from: Allocative Efficiency vs. "X-Efficiency" on JSTOR.

6. Papava V. (2017). Retroeconomics – Moving from Dying to Brisk Economy. *Journal of Reviews on Global Economics*, No. 6, pp. 455-462.
7. Quiggin J. (2010). Five Zombie Economic Ideas That Refuse To Die. *Foreign Policy, Economics*, October 15. Retrieved from: <https://foreignpolicy.com/2010/10/15/five-zombie-economic-ideas-that-refuse-to-die/>.
8. Schwab, K., & Zahidi, S. (2020). How Countries Are Performing on the Road to Recovery. Geneva, World Economic Forum, 95 p. Retrieved from https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2020.pdf
9. Stiglitz J., & Atkinson A. (1969). A New View of Technological Change. *The Economic Journal*, Vol. 79, No. 315, September, pp. 573-578. Retrieved from: https://www.jstor.org/stable/2230384?searchText=stiglitz+atkinson&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dstiglitz%2Batkinson%26so%3Drel&ab_segments=0%2FSYC-6398%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3Ab2ff309e9f7cb0c6a52332c824de58a9&seq=1.
10. Stiglitz J., & Greenwald B. (2014). *Creating a Learning Society*. New York, Columbia University Press, 432 p.
11. Stoevska V. (2021). Only Half Workers Worldwide Hold Jobs Corresponding to their Level of Education. International Labor Organization, ILOSTAT. Retrieved from: Only half of workers worldwide hold jobs corresponding to their level of education - ILOSTAT.
12. Голиченко О. Г. (2017). Государственная политика и провалы национальной инновационной системы. Экономический Портал, Инновации. Retrieved from: <https://institutiones.com/innovations/2960-gosudarstvennaya-politika-provaly-nacionalnoi-innovacionnoi-sistemy.html>.
13. Папава В. (2017). О ретроэкономике. *Вопросы экономики*, № 10, сс. 148-159.
14. Портер, М. (1993). *Международная конкуренция*. Москва, Международные отношения, 896 с.
15. Сухарев О. С. (2013). Новые комбинации в экономике и принцип комбинаторного наращения. *Экономический анализ: теория и практика*, № 25 (328), сс. 2-13. Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/n/novye-kombinatsii-v-ekonomike-i-printsip-kombinatornogo-narascheniya/viewer>.
17. Шумпетер Й. (1995). *Капитализм, социализм и демократия*. Москва: Экономика, 126 с.

Medea Shapatava

PhD Student

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

About Retroeconomics and Combined Systematic Approach

SUMMARY

The research of creation mechanisms of Retroeconomic theory and reasons of its existence provides us with the information, what are the problems and hindrances on the way to the economic development processes in certain countries. The fact is, that Retroeconomics exists not only in developing countries, but also in highly developed countries and it shows an ability to exist steadily for an extended period of time. It is important to research all the factors and reasons of its creation in details in order to avoid repeating of previous mistakes in future. In this topic we provide a brief discussion of these matters and the idea that it would be possible to acknowledge certain combined systematic approaches for better implementation of processes in future.